# Deneme ve Makale — Deneme

Akıllı Soru · 05.11.2026 · 10 soru

**1. Şinasi tarafından kaleme alınan, Tercümân-ı Ahvâl gazetesinin başlangıç yazısı olan ve Türk edebiyatında bir yazı türünün ilk örneği kabul edilen metin aşağıdakilerden hangisidir?**

**A)** Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi

**B)** Müntehabat-ı Tasvir-i Efkâr

**C)** Hürriyet Kasidesi

**D)** Tahrib-i Harabat

**E)** Mukaddime-i Celâl

Tanzimat Dönemi'nde Şinasi, gazete çevresinde gelişen yeni yazı anlayışının öncülerinden biri olmuştur. Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi, yalnızca bir gazetenin başlangıç yazısı olarak değil, edebiyatımızdaki yenileşmenin önemli metinlerinden biri olarak da değerlendirilir. Bu metin, yazı türlerinin gelişiminde başlangıç niteliği taşıyan bir örnek kabul edilmiştir.

**2. Bu parçadan aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?**

**A)** Şinasi'nin bu metni, edebiyatımızdaki ilk makale örneği kabul edilmiştir.

**B)** Şinasi'nin bu metni, edebiyatımızdaki ilk deneme örneği kabul edilmiştir.

**C)** Şinasi'nin bu metni, edebiyatımızdaki ilk fıkra örneği kabul edilmiştir.

**D)** Şinasi'nin bu metni, edebiyatımızdaki ilk sohbet örneği kabul edilmiştir.

**E)** Şinasi'nin bu metni, edebiyatımızdaki ilk eleştiri örneği kabul edilmiştir.

Deneme yazarı, ele aldığı konuya ilişkin düşüncelerini kesin hükümler ortaya koyma amacı taşımadan paylaşır. Bu türde yazarın kişisel değerlendirmeleri öne çıkar ve anlatım, okurla karşılıklı konuşuyormuş izlenimi verir. Bu nedenle deneme, düşünce yazıları içinde kendine özgü bir yere sahiptir.

**3. Bu parçada denemeyle ilgili aşağıdakilerden hangisi vurgulanmıştır?**

**A)** Deneme, düşüncelerin kanıtlanmasını zorunlu kılan bir türdür.

**B)** Deneme, yalnızca bilimsel konuları ele alan bir yazı türüdür.

**C)** Deneme, yazarın duygu ve düşüncelerini kanıtlama amacı olmadan aktardığı bir düz yazı türüdür.

**D)** Deneme, olay örgüsüne dayalı anlatımı temel alan bir edebî türdür.

**E)** Deneme, yazarın kişisel görüşlerini bütünüyle gizlediği bir yazı türüdür.

Şinasi'nin Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi, edebiyatımızda bir yazı türünün başlangıç örneği olarak değerlendirilir.

**4. Buna göre bu metinle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**

**A)** Bu metin, Türk edebiyatındaki ilk makale örneğidir.

**B)** Bu metin, Türk edebiyatındaki ilk deneme örneğidir.

**C)** Bu metin, Türk edebiyatındaki ilk fıkra örneğidir.

**D)** Bu metin, Türk edebiyatındaki ilk eleştiri örneğidir.

**E)** Bu metin, Türk edebiyatındaki ilk sohbet örneğidir.

Peyami Safa'nın yazıları ile Şinasi'nin Tercümân-ı Ahvâl'deki çalışması karşılaştırılırken türlerin amaç ve kuruluş özellikleri dikkate alınmalıdır. Birinde kişisel düşünceler konuşma rahatlığıyla ele alınırken diğerinde düzenli bir anlatım planı öne çıkar.

**5. Buna göre bu karşılaştırmadan aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?**

**A)** Şinasi'nin eseri, kişisel düşüncelerin konuşma rahatlığıyla aktarılmasına dayanır.

**B)** Düzenli bölüm planı, denemenin ayırt edici kuruluş biçimidir.

**C)** Kişisel düşüncelerin kanıtlanması, deneme türünün temel anlatım koşuludur.

**D)** Peyami Safa'nın yazıları, giriş-gelişme-sonuç düzeniyle kurulmuştur.

**E)** Kişisel düşüncelerin kanıtlanmadan konuşma rahatlığıyla aktarılması, deneme türünün belirgin özelliğidir.

Şinasi'nin Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi ile ilgili değerlendirmelerde metnin edebiyat tarihindeki yeri öne çıkarılır. Buna karşılık deneme, yazarın kişisel duygu ve düşüncelerini belirli bir anlatım tavrıyla dile getirdiği düz yazı türü olarak açıklanır. Böylece metnin tarihsel konumu ile türün genel niteliği birbirinden ayrılır.

**6. Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?**

**A)** Denemede kişisel duygu ve düşüncelerin dile getirildiğine

**B)** Denemenin bir düz yazı türü olarak açıklandığına

**C)** Metnin tarihsel konumu ile türün niteliğinin ayrıldığına

**D)** Şinasi'nin eserinin edebiyat tarihindeki yerinin öne çıkarıldığına

**E)** Makalenin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir plana sahip olduğuna

Deneme, farklı yazarlarda farklı konulara yönelse de belirli bir anlatım tavrını korur. Namık Kemal, Ahmet Haşim ve Aziz Nesin gibi adlar bu türün çevresinde anılır; ancak türün ayırt edici yönü, düşüncelerin kanıta dayalı bir ispat düzeni içinde değil, okurla konuşur gibi sunulmasıdır. Bu tavır, türü düzenli bölüm planıyla tanımlanan yazılardan ayırır.

**7. Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**

**A)** Denemede türü belirleyen temel unsur, Şinasi'nin ilk örneği yazmış olmasıdır.

**B)** Denemede türü belirleyen temel unsur, yalnızca gazete yazarlarının seçilmesidir.

**C)** Denemede türü belirleyen temel unsur, düşüncelerin kanıtlarla ispatlanmasıdır.

**D)** Denemede türü belirleyen temel unsur, giriş-gelişme-sonuç planının kullanılmasıdır.

**E)** Denemede türü belirleyen temel unsur, düşüncelerin kanıtlama amacı taşımadan aktarılmasıdır.

Bir yazar, herhangi bir konuyu ele alırken düşüncelerini okurla konuşuyormuş gibi aktarır; ileri sürdüklerini ispatlamak için belge ve kanıt sıralamaz. Bu tutum, yazının bilimsel bir inceleme havasından uzaklaşmasını ve kişisel söyleyişe yaklaşmasını sağlar. Böylece okur, kesin hükümlerden çok yazarın düşünce akışıyla karşılaşır.

**8. Bu parçadan aşağıdaki yargıların hangisine ulaşılabilir?**

**A)** Yazar, düşüncelerini giriş, gelişme ve sonuç planıyla sunar.

**B)** Yazar, düşüncelerini yalnızca bilimsel belgeler aracılığıyla aktarır.

**C)** Yazar, düşüncelerini kanıtlama zorunluluğu duymadan kişisel bir söyleyiş kurar.

**D)** Yazar, okurla konuşuyormuş gibi yazsa da kesin hükümler verir.

**E)** Yazar, kişisel söyleyiş kurduğu için düşüncelerini kanıtlamak zorunda kalır.

**9. Şinasi’nin 1860’ta yayımlanan Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi’ni, edebiyatımızda bir türün ilk örneği olarak değerlendiren bilgi aşağıdakilerden hangisini gösterir?**

**A)** İlk fıkra örneği

**B)** İlk makale örneği

**C)** İlk eleştiri örneği

**D)** İlk deneme örneği

**E)** İlk söyleşi örneği

Namık Kemal ve Ahmet Haşim'in adlarının geçtiği bir yazı seçkisinde yazar, düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmeden okurla konuşur gibi ilerlemektedir.

**10. Bu yazı aşağıdakilerden hangisi olarak adlandırılır?**

**A)** Makale

**B)** Fıkra

**C)** Anı

**D)** Deneme

**E)** Söyleşi

## Cevap Anahtarı

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 1. A | 2. A | 3. C | 4. A | 5. E |
| 6. E | 7. E | 8. C | 9. B | 10. D |

## Çözümler

**1.** Şinasi’nin Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi, Türk edebiyatındaki ilk makale örneği olarak gösterilir. Diğer eser adları Şinasi’nin bu türdeki ilk örneğiyle örtüşmez.

**2.** Parçada Şinasi’nin Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi’nin edebiyatımızdaki yenileşme sürecinde başlangıç niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Bu başlangıç, kaynaklarda ilk makale örneği olarak tanımlanır; diğer türler metinle ilişkilendirilmemiştir.

**3.** Deneme, düz yazı türleri arasında yer alır ve yazar düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmeden, söyleşi havasıyla dile getirir. A seçeneği denemenin kanıtlama amacı taşımamasıyla; diğer seçenekler ise türün kapsamını ve anlatım niteliğini değiştirmesiyle çelişir.

**4.** Şinasi’nin Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi, edebiyatımızdaki ilk makale örneğidir. Deneme, fıkra, eleştiri ve sohbet ifadeleri bu metin için verilen nitelendirmeyle örtüşmez; özellikle deneme, kanıta gitmeden söyleşi havasında yazılan ayrı bir düz yazı türüdür.

**5.** E, düşüncelerin kanıtlanmadan söyleşi havasında verilmesini türün temel niteliği olarak belirler. C kanıtlama koşulunu tersine çevirir; B ise makaleye ait planı yanlış türe taşır.

**6.** Parçada Şinasi'nin eseri, denemenin düz yazı niteliği ve kişisel düşüncelerin aktarılması ele alınır. Giriş, gelişme ve sonuçtan oluşan plan bilgisi kaynakta bulunsa da bu parçada yer almamaktadır.

**7.** Parça, denemeyi belirleyen yönün konu veya yazar adı değil, düşüncelerin kanıtlamaya gidilmeden söyleşi havasında aktarılması olduğunu belirtir. D bölüm planını, C kanıtlama yönünü tersine çevirir; B ise kapsamı gerekçesiz biçimde daraltır.

**8.** C, kanıta başvurmayan ve okurla konuşma havası taşıyan kişisel anlatımı birlikte karşılar. E neden-sonucu tersine çevirir; A başka bir yazı türünün planını taşır; B parçanın tersini söyler; D parçadaki kesin hüküm dışılıkla çelişir.

**9.** Şinasi’nin Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi, verilen bilgiye göre edebiyatımızdaki ilk makale örneğidir. Diğer tür adları aynı alanla ilişkili olsa da bu metin için doğru değildir.

**10.** Kanıta dayanmayan ve okurla konuşuyormuş gibi kurulan anlatım, denemenin belirgin özelliğidir.